

TUIRE KURIKKA

KUMMITUSTARINOITA

Tuire Kurikka

KUMMITUSTARINOITA

Opinnäytetyö pohjois-savolaisista kummitustarinoista

Examensarbete för medianom (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för mediakultur
Yrkeshögskolan Novia
Nykarleby 2011

Tuire Kurikka © 2011

Paperi
Silkkipäällystetty 215g/m2 taidepainopaperi

Painatus ja sidonta
WSOYpro Oy/Docendo-tuotteet, Jyväskylä 2011

Sisällysluettelo

TEOSLUETTELO	7
ESIPUHE	9
1 JOHDANTO	34
2 KONTEKSTI	34
2.1 Kummitustarinan määritelmä ja aiheen rajaus	34
2.2 Kansankulttuuri ja uskomusperinne	35
2.2.1 Kansankulttuurin keräämisen pitkä perinne Pohjois-Savossa	35
2.2.2 Kansankulttuurin tunnuspiirteet ja uskomusperinne Pohjois-Savossa	35
2.2.3 Keskeiset hahmot pohjois-savolaisessa uskomusperinteessä	36
2.3 Nykytarinat	36
2.3.1 Nykytarinoiden kerääminen	36
2.4 Tarinankerronta ja tarinan tehtävät	36
2.5 Silminnäkökertomukset	37
3 PROJEKTIKUVAUS	37
3.1 Tarinainkeruu	37
3.2 Käytännön järjestelyt ja kuvaussuunnittelu	38
3.3 Opinnäytetyön esikuvat ja visuaaliset viittaukset	38
3.3.1 Maalaustaide	38
3.3.2 Valokuvataide ja dokumentarismi	38
3.4 Valokuvaaminen	39
3.5 Kuvankäsittely	39
3.6 Opinnäytetyön ohjaus	40
4 LOPPUTUOTE JA KÄYTETYT MATERIAALIT	40
4.1 Valokuvateokset	40
4.2 Valokuvateoksen ja tarinan keskinäinen suhde	40
5 LOPPUTULOKSEN ANALYSOINTI JA KUVAILU	40
6 LÄHDELUETTELO	41
Kirjallisuus	41
Internet	41
7 SANASELITYKSET	43
8 LIITTEET	44
Liite 1. Lehistötiedote	44
Liite 2. Esimerkkejä lehdissä julkaistuista tarinoiden etsintäilmoituksista	45
9 SVENSK SAMMANFATTNING	46

Teosluettelo

Kuva 1. Matilda, 2011	13
Kuva 2. Tulet, 2011	15
Kuva 3. Liina lumeksi, tuhkat silmille, 2011	17
Kuva 4. Kulkija, 2011	19
Kuva 5. Puranko, kerinkö, 2011	21
Kuva 6. Vaellus (mustissaan), 2011	23
Kuva 7. Suihtia viemässä, 2011	25
Kuva 8. Perhepotretti, 2011	27
Kuva 9. Kuutamoyönä, 2011	29

”Kalevalan runot ovat kuin puu,
juuret ulottuvat syvälle ylimuistosiin aikoihin,
mutta latva koskettaa nykyisiä aikoja.
Toisilla on vuosituhansia seljässä,
kun taas toiset eivät ole kovin vanhoja.”

Elias Lönnrot

Esipuhe

Elias Lönnrotin lausuma suomalaisesta kansanperinteestä 1800-luvun puolella kuulostaa korviini ajankohtaiselta ja tuoreelta. Kerätessäni kummitustarinoita ja työstäessäni opinnäytetyötä vuosien 2010–2011 aikana olen törmännyt tarinoiden kerroksellisuuteen yhä uudestaan. Kuulemillani kummitustarinoilla on juuret syvällä, ja ne kumpuavat monin tavoin perinteisistä, suomalaisista uskomustarinoista. Tarinoiden latva yltää kuitenkin tähän päivään, sillä yhteisössämme elää yhä edelleen värikkäitä tarinankertojia ja kummitustarinoita. Hekin, jotka väittävät etteivät kummitustarinat kiinnosta, hörivät korviaan kun kummitustarina on tapahtunut heidän kulmillaan, naapurikylässä tai kodin lähellä sijaitsevassa vanhassa talossa. Hyvä tarina on kuultava ja kerrottava eteenpäin.

Oma kiinnostukseni kummitustarinoihin heräsi noin vuosi sitten, kun veljeni Lauri kertoi tarinan eräästä kotikyläni Varpaisjärven autiotalosta, jonka pihalla roikkui tarinan mukaan woodoo-nukkeja. Tämä kummitustarina kiersi hänen kaveripiirissään ja sillä oli peloteltu kavereita illanvieron aikana. Kun sitten mietin opinnäytetyölleni aihetta, tuli veljeni kertoma tarina mieleen. Miettiessäni uskallanko tarttua haastavaan projektiin, se vei minut huomaamattani mukanaan ja eteeni alkoi piirtyä epävirallisen paikallishistorian kartta. Sain huomata, että pohjois-savolaisten kummitustarinoiden aarreaitta on ehtymätön.

Tiettävästi projektini on ollut luonteeltaan ainutlaatuinen. Se on paitsi päivitys kummitustarinoihin, myös ensimmäinen kuvitus nimenomaan pohjois-savolaisista kummitustarinoista. Kokonaisuudessaan projekti on lainannut sekä kertomisen perinteestä että maalaustaiteen historiasta.

Projektin työvaiheisiin on kuulunut tarinoiden kerääminen, tapahtumapaikkojen dokumentointi ja kummitushahmojen visualisointi sekä näiden työstäminen taiteelliseksi kokonaisuudeksi, joka tähtää lopulta valmistumisen jälkeen valokuvanäyttelyyn. Tähän kirjaan on koottu opinnäytetyöprosessin aikana luodut valokuvateokset ja alkuperäiset kummitustarinat sekä opinnäytetyön kirjallinen osuus, joka taustoittaa opinnäytetyön aiheen ja visuaalisen osuuden työvaiheet.

Mittavan keruutyön ja kuvaamisen taustalla on suuri yhteisöllinen apu, jota ilman projekti ja opinnäytetyöni toteuttaminen ei olisi ollut mahdollista. Haluan kiittää sydämestäni kaikkia pohjois-savolaisia tarinankertojia, jotka lähettivät, soittivat ja kirjoittivat minulle tietämiään kummitustarinoita – niin kulttuuri kuin koettujakin. Ilman Teitä materiaali olisi ohut ja epäilisin tarinoiden kadonneen arkistoihin. Haluan kiittää Teitä myös lämpimistä kahvitteluhetkistä ja haastatteluista, kuvausluvista sekä tarinoiden maantieteellisestä paikallistamisesta. Toisinaan juuri sen tietyn polun, kiven tai puun löytäminen olisi ollut mahdotonta ilman Teidän tarkkoja ohjeitanne. Ei sovi unohtaa myöskään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran julkaisemaa materiaalia uskomustarinoista – se on ollut korvaamaton apu tiedonetsinnän ja ajankäytön kannalta.

Kuopion kulttuurihistoriallinen museo ja etenkin amanuenssi Pirjo Jantunen, intendentti Merja Heiskanen sekä museomestari Reijo Helenius ovat auttaneet minua omalta osaltaan Lapsen ruumisarkku -tarinan tiedonetsinnässä, kuvausjärjestelyissä ja kaluston lainaamisessa sekä museotornin kuvausluvassa.

Tervo-seura ry:n puheenjohtaja Pirjo Hänninen on auttanut minua Neidon kivi-tarinan paikallistamisessa sekä kuvausjärjestelyiden ja kontaktihenkilön etsimisessä. Kiitos kuuluu myös ystävälliselle, tervolaiselle kontaktihenkilölle, joka lähti mukaan projektiin näyttämällä Neidon kiven sijainnin ja antamalla lisätietoa tarinasta.

Varpaisjärven seurakunta on antanut minulle luottaen kuvausluvan Varpaisjärven kirkkoon sekä Kesäkotiin Matilda-tarinan kuvittamiseen. Saviisaaren Ratsastuskeskus Oy on myöntänyt minulle kuvausluvan hevostallilleen kuutamo-kuvaa varten.

Kiitokset kuuluvat myös VB-Valokuvakeskukselle, pohjois-savolaisille paikallislehdille sekä Ylen Radio Savolle, jotka auttoivat osaltaan tarinoiden etsimisessä ja yleisön mielenkiinnon herättämisessä.

Opinnäytetyöohjaajinani ovat toimineet YH Novian valokuvauslinjan yliopettaja Lars Rebers ja valokuvauksen opettaja Emma Westerlund sekä koulun ulkopuolinen ohjaaja, valokuvataiteilija Sandra Kantanen, joka on antanut aikaa ja mielenkiintoa työlleni ennen kaikkea visuaalisuuden näkökulmasta.

Lisäksi kiitoksen ansaitsevat opinnäyteseminaareihin osallistuneet opettajat sekä valokuvataiteilijat: Ben Kaila, Marjukka Vainio ja Ari Kakkinen sekä opinnäytetyön kirjallista osuutta kommentoineet Anna Korhonen ja Åsa Fagerudd sekä Ulla-Maj Söderback. Mikael Paanaselle kiitos avusta kirjan graafisessa suunnittelussa. Olette omalta osaltanne vaikuttaneet työhöni viisailla kommentteillanne.

Lopuksi haluan kiittää vielä Who's Next Labia yhteistyöstä.

Kiitos myös Perttu, kotiväki sekä ystävät ja mallit kaikesta tuesta, avusta ja antamistanne voimavaroista opinnäytetyöprosessin aikana. Olette korvaamattomia!

Kuopion Päivärannassa, 10.2.2011 Tuire Kurikka

Visuaalinen osuus

Väitetään, että sinne yläkertaan menevien rappusten komeroon on nuori nainen hirttäytynyt. Sen naisen nimi on ollut Matilda ja sydänsurujen takia se on sinne komeroon mennyt.

Ainakin rippileirien aikaan on ollut kummittelua. Kukaan ei halua jäädä yläkertaan ainakaan yksinään.

Kesäkoti, Karsanlahti, Varpaisjärvi (Lapinlahti)

Matilda, 2011

Purhonnimellä olleet kalamiehet ovat talviaikaan nähneet vastarannalla tulet, aivan kuin joku olisi nuotiolla. Kalastajat ovat menneet paikan päälle katsomaan ketä siellä on, mutta perille päästyään olivat huomanneet ettei lumessa ole mitään jälkiä nuotiosta eikä ihmisistä.

Purhontie, Pelonniemi, Riistavesi

Tulet, 2011

Kanimäen Pirusta oli aikoinaan monia tarinoita ja kai niitä on sinne tullutkin, tuhkan silmille ja terävien esineiden heitot seinille korvan juureen. Sormen kappaleita ja hiustupsupussukka uunin takana...

(1. kertoja)

*

Se on ollu joskus tuhannenkaheksansaan puolella ilmeisesti. Mies (nyt jo vainaa) iltasella sanona, että hän kyllä käyp kahtomassa että mikä siellä on tai männöö uunille. Ja unessa sanona sille yöllä, että elä tule, sieltä puttoot. Ja mies turkki päällä lie männy sinne ja että ruppee heittämään turkin pois ja viskannu oven suuhun ja sanona, että sinä yöllä sanoit että elä tule, että puttoot sieltä uunilta. Vuan hän nyt kahtoo.

Ni oli kasanna ku eelispäevee jäisiä lastuja... kasannu niitä sinne uunille. Mies puottana ne lastut alas ja se piru oli pommittana niitä lastuja. Sitä mukkaa oli tullu niitä lastuja takasi ku mies syyti niitä alas. Semmosta ja. Sitte siellä ol ollu pyhänä hirveesti porukkaa, mieskii ollu, ja kaikkee muuta oli liikutellu vua Raamattua ja virskirjoo - se ei niihin koskenu mihinkää. Semmonen.

Se mies haasto sitäkii, ku penkille istu ja kirves ollu, tuota, penkin alla. Ni sitä ruenna ottamaa, ni mies painana jalalla että sitä et kyllä ota. Ni ei ollu sitte ottana.

Ja se ku oli hiiliä ja porojakkii ottanu hiilloksesta, ni kolme sormee... kolmen sormen jälet ollu tuota... sitä sano, että siinä oli niinku kolme sormee... ku siihen ois pitäny olla siihen kattaukseen siunattua multoo ja hiuksia, hiuksia ja tämmösiä. Sinä aikana on kuulema ollu niitä näläkävuosiakkii vai muuta, ni joukkohautoihin sinne panneet, että sieltä on helppo ollu

ottoo niitä tarvikkeita ja taikakaluja, ihmisen luita, siunattua multoo ja... (ääni ei kuulu).

Sitte on semmonen ku ol ruenneet hävittämään sitä, se ei oo vielä puhuna...Mies sano, että oisko sen pitäny olla puol vai kaks tuntia kehityksessä, sitte puhuu. Ja sitten oli näitä Rautavaaralla ollu näitä poppaukkoja ja muita...ni tuota..siellä ol uunin takana jossain paikassa se, mutta ei pijä mennä paljain käsin ja joku (henkilön nimi) on ollu ja eikä oo uskona ja paljain käsin menny ni ihottuma tullu, ni tuota, kässiin. Ja se ei oo parantuna ja sitte sitä haastettii, että partaveitsellä katkassu iteltään kaulan sitten...

Siinä rauniolla, tulet tehneet siihen, panneet lautoja ja tynamiittia panneet siihen ja hajottanu sen... Sano mies, että männessään tuolla Jumisilla jossain talossa oli kutoneet kangasta ja lasta kiikuttanu, kätkyt ollu, ni oli sanonu että nyt vettä... (ääni ei kuulu)

Ja pappi (henkilön nimi) radiosakii kerto kerran ellei kahestikkii... ja rippikoulussa ku oltiin..., että viisvuotias on hää ollu sillon ku tuota olivat, tuota, sillon käyneet kahtomassa ja salloo ol lähteny ja vanhemmat oli antanu piiskaa sitte tullessa. Ankara kielto ollu, että sinne ei saa mennä.

....

Nii. Nii! Emäntä astioita pessy ja ruennu kuivaamaan ja nyt ku se piru vei sen pyyhkeen ja kohta tullu laipiossa, ihan ku satanu lumi, keskelle lattiaa.

....

Eihän se oo näyttäytyny. Jottain se on pikkusen sipatellu tai jottain tällä lailla, mutta se mies sano, jotta mikähän aika se nyt ol, jotta ruppee juttelemmaan. Että pittää tietty aika olla...

(2. kertoja)

Kanimäki, Juminen, Varpaisjärvi (Lapinlahti)

Liina lumeksi, tuhkut silmille, 2011

Joskus siinä mäessä on kuulema nähny useampi eri henkilö semmosen kulkijan. Ja ku on autolla ajanu tai muuten kulkenu siitä, nii on nähny ku se (kulkija) mennee tien varressa. Mutta ku on ajanu siitä ohi tai muuten pysähtyny kysymään mikä se tyyppi on, että mitä se siellä liikkuu, ni se on hävinny.

Siinä on joskus kuulema kuollu, siinä mäessä, joku mies harhaluotiin ja on epäilty, että se harhaluoti on metästäjän. Mutta on myös epäilty, että joku on tarkotuksella ampunu sitä (kulkijaa), joku joka on ollu vihoissa sen kanssa.

Joskus 60–70- luvun taitteessa Apu-lehti on tehny siitä samasta kulkijasta lehtijutunki.

Pilikkamäki, Salahmi, Vieremä

Kulkija, 2011

Muistan isäni kertoneen meille lapsena jutun, minkä hänen oma isänsä oli kertonut.

Isäni isä oli ollut nuotan vedossa veljensä ja kolmen muun miehen kanssa Nilsin syvärillä. Kolme muuta miestä olivat lähteneet yöksi kotiinsa, ukkini oli jäänyt veljensä kanssa läheiseen saareen yöksi, kun kotiin Rautavaaralle oli ollut matkaa.

Tulilla illan hämärtyessä miehet olivat kuulleet saaren toiselta puolelta yhtäkkiä puhetta: puranko, kerinkö, puranko, kerinkö?

Aikansa hokemaa kuunneltuaan ukkini oli ärjäissyt, että no kerä perkele, mittee tuota vatkutat, suatas myökiin muata. Hokeminen oli loppunut siihen.

Aamulla miehet olivat lähteneet veneellä, että lähtevät vetämään nuotan. Kiertäneet saaren ja siellä mistä hokema oli yöllä kuulunut, siellä oli miesten nuotat olleet rannalla kerälle kerittynä.

Syväri, Nilsin

Puranko, kerinkö, 2011

Minun lapsuudessani kerrottiin paljon kummitustarinoita. Ison vihan aikoina tapetut vaelsivat mustissaan pelloilla aina kun oli sumua.

Paikka tuntematon, Pohjois-Savo

Vaellus (mustissaan), 2011

Mummovainaan kertomana kerron seuraavan tarinan.

Niivein rannalla Koskelan talosta ol tyttö laitettu Pöngän talloon viemään suihtia. Tytön peälle ol pantu uus liinapaita ja uus mekko ja puol suappaat jalakaan. Välillä on ollut suur kiv, sen luo tyttö ol ruvenna tarpeelleen ja tyttö hävis siitä. Vietävät suittet ol jeännä kivelle.

Tytön äijille ol sanottu unissa, että tyttö on nostettu kiven luona olovan kuusen latvaan ja tyttöä kiusoo sen kulettaja siinä lähellä. Nyt kun luvet kolome kertoo isämeijän niin soat tyttös pois teijän sikalan vinniltä. Äet ol ollut niin töperryksissä, että se ei osannukkaan isämeitee, ja tyttö jäi soamatta.

Tyttö ol katteessa kuukauven päivät, koko kyläkunnan mahilla tyttöä etittiin, mutta turhaan. Yks ehtimä mies ol sanonna, että hän näk kuin tyttön katoamisaikana tuulispiä vei sitä ilimassa. Viimein tyttö ol tullunna Rasvankijärven Levälähestä Suppuniemen nuotassa, vuatteet ja kengät ol kulunna ihan riekaleiks.

Tytön mummolta ol kaonna tytön kattoomisen eillä messinkpäinen linkkuveiht. Ja se ol sanonna, piru vieköön sen kannattajan puu puulta ja havu havulta, ja tästä joutui tyttö pirun kuleteltavaks.

Siihen kivveen on hakattu se vuosluku, milloin se tapahtui.

Tätä pietään seutukunnalla ihan tostapahtumana.

Hautomäki, Tervo

(Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Tervo-Seura ry)

Suihtia viemässä, 2011

Purhontiellä hevosreellä kirkkoon matkalla olleet ovat kertoneet tienvarrella odotelleen pienen ryhmän ihmisiä, jotka vaikuttaisivat olevan kyytiä odottamassa. Kun porukkaa on lähestytty, kukaan ei ole nähnyt heidän kasvojaan edes aivan läheltä.

Purhontie, Pelonniemi, Riistavesi

Perhepotretti, 2011

Harsukankaan luona on Huosiusmäki, puolessa välissä mäkeä on metalliristi.

Äitini kertoi äitinsä kertoneen, että mäessä on auton alle jäänyt mies (asia on totta). Kuutamoyönä on nähty valkoisen miehen ratsastavan valkealla hevosella mäessä.

Polkupyörä sai kyytiä siinä mäessä. Kerroin lapsilleni saman tarinan ja he olivat kertoneet sen kavereilleen. Nuoriso kotiutui kello hyvissä ajoin kotiin kavereiden luota Kangaslahdesta.

Huosiusmäki, Kangaslahti, Rautavaara

Kuutamoyönä, 2011

Sarja Kummitustarinoita, 2011

Kirjallinen osuus

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö käsittelee kummitustarinoita Pohjois-Savon alueella kokoamalla yhteen ja visualisoimalla vanhoja sekä uusia kummitustarinoita, joiden aiheita ovat mm. tragediat, rakkaus, kuolema ja yliluonnolliset tapahtumat. Opinnäytetyö pohjautuu pohjois-savolaiseen uskomus- ja tarinankerrontaperinteeseen ja työn perusajatus on, että kummitustarinat ovat paikallishistoriaa, joka yhtä aikaa on ja ei ole olemassa.

Opinnäytetyö jakautuu kahteen osaan: visuaaliseen sekä kirjalliseen. Visuaalisen osuuden perustana on kerätyt kummistustarinat ja kerättyjen tarinoiden visualisointi. Kerättyjen kummitustarinoiden visualisoimiseen on kuulunut kummitustarinoiden tapahtumapaikkojen mahdollisimman tarkka dokumentointi Pohjois-Savon alueella sekä kummitushahmojen kuvittaminen. Lopuksi kuvat on yhdistetty kuvankäsittelyssä niin, että lopputuloksena on sarja maalausmaisia valokuvia. Visuaalisen osuuden lopputuote on värivalokuvavedokset (näyttelyvedokset), jotka esitellään myös tämän opinnäytetyökirjan alussa (visuaalinen osuus).

Opinnäytetyön kirjallinen osuus selvittää ja motivoi aiheen taustoja, kulttuurihistoriallista yhteyttä sekä visuaalisen osuuden valintoja ja työskentelyprosessia. Ensiksi opinnäytetyötekstissä määritellään, mitä kummitustarinoilla tarkoitetaan ja syvennetään kummitustarina-termiä kansankulttuurin ja uskomusperinteen kautta. Teksti taustoittaa kansanperinteen keräämisen historiaa sekä keskeisiä hahmoja Pohjois-Savossa. Tämän jälkeen teksti etenee nykypäivän tarinoihin. Tekstissä sivutaan myös silminnäkökertomuksia sekä populaarikulttuuria.

Projektikuvauksessa esitellään opinnäytetyön visuaaliset esikuvat sekä kuvaillaan työskentelyprosessi ja työvaiheet. Prosessikuvauksen yhteydessä sivutaan myös valokuvauksen tunnuspiirteitä suhteessa opinnäytetyöhön ja sen aiheeseen. Tekstin loppupuolella analysoidaan vielä opinnäytetyön visuaalinen lopputulos.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tarinoiden kerääminen sekä näkymättömän paikallishistorian visualisointi ja näkyväksi tekeminen taiteen avulla. Kuvasarja on ainutlaatuinen, koska se päivittää kummitustarinat nykypäivään sekä visuaalisesti että sanallisesti, ja visualisoi (kuvittaa) pohjois-savolaisia kummitustarinoita tietyistä ensimmäistä kertaa.

2 Konteksti

2.1 Kummitustarinan määritelmä ja aiheen rajaus

Kummitustarinan määritelmä on nykykielessä laaja. Kummitustarinalla voidaan viitata kummitelevaan vainajaan, kummalliseen tai yliluonnolliseen näkyyn, kauhuelokuvan juoneen, vitsinomaiseen selitykseen kummalliselle tapahtumalle, viihteen muotoon tai kansanuskomaiseen tarinaan ja hahmoon. Kummitustarina voi olla fiktiota ja draamaa, mutta myös kokemusperäinen memoraatti nykyisyydessä tai menneisyydessä.

Tällöin kummitustarinasta puhuttaessa viitataan mahdollisuuteen kummitusten olemassaolosta ja niihin uskomisesta. (Virtanen, 1993, 13–21; Räsänen, 2008, 163–164, 166; Ghost Story, 11.12.2010)

Nykyään populaarikulttuurissa yleisimmin käytetty synonyymi kummitustarinalle on pelottava kertomus (Ghost Story, 11.12.2010). Tässä opinnäytetyössä käsite kummitustarina on määritelty kuitenkin mahdollisimman laajasti. Laajan kummituskäsitteen perusteena on ennen kaikkea prosessin aikana saadut pohjois-savolaisten henkilöiden yhteydenotot ja kerrotut tarinat. Lähtökohtaisesti minkaanlaisia tarinoita ei ole haluttu sulkea pois vaan mukana oleville henkilöille on haluttu antaa mahdollisimman vapaat kädet kummitustarinan määritelmässä ja tarinan kerronnassa. Näin ollen kummitustarinan määrittelyyn on vaikuttanut se, mitä kummitustarinoina on kerrottu. Materiaali on siis ollut monipuolinen ja sisältänyt sekä vanhoja että uusia tarinoita.

Aihe on rajattu maantieteellisin perustein. Niinpä opinnäytetyö käsittää Pohjois-Savon alueen, eli Kiuruveden, Vieremän, Sonkajärven, Iisalmen, Lapinlahden, Pielaveden, Keiteleen, Maaningan, Siilinjärven, Kuopion, Rautavaaran, Nilsiä, Juankosken, Kaavin, Tuusniemen, Tervon, Vesannon, Rautalammen, Suonenjoen, Leppävirran ja Varkauden (Pohjois-Savon kunnat, 31.1.2011). Lopullista työtä varten tarinat ovat valikoituneet kerätystä materiaalista. Pyrkimyksenä on ollut, että mahdollisimman usea paikkakunta Pohjois-Savon alueelta olisi opinnäytetyössä edustettuna. Kaikilta paikkakunnilta kummitustarinoita ei kuitenkaan saatu opinnäytetyön puitteissa kerättyä tai paikkoja ei voitu dokumentoida talven takia.

Opinnäytetyössä mukana olevilla kummitustarinoille yhteistä on se, että ne on yleensä voitu paikallistaa (nimetä) Pohjois-Savon alueelle mahdollisimman tarkasti tiettyyn kylään, tietyn järven rannalle, tiettyyn taloon, jne. Muutamassa aineiston kummitustarinassa tarkka tapahtumapaikka ei ole tiedossa vaan ne on ainoastaan todettu ns. pohjois-savolaisiksi kummitustarinoiksi. Nämä tarinat on valittu mukaan nimenomaan tyyppillisten pohjois-savolaisten tarinanpiirteiden perusteella. Osa tarinoista tavataan myös laajemmalla alueella tai samasta tarinasta on useampi eri versio. Tämä on suulliselle perinteelle ominaista, kuten Virtanen (1993, 17–18) toteaa kirjassaan.

Koska kummitustarinat on määritelty tässä kontekstissa laajasti, käsitteeseen kummitustarina on upotettu myös urbaanin legendan määritelmä. Urbanilla legendalla tai ns. kaupunkitarinalla tai nykutarinalla tarkoitetaan todeksi uskottua tarinaa, joka paljastuu valheeksi. Tällainen tiivis kertomus näyttää kuvaavan realistisesti lähitodellisuuttamme ja sen valheellisuus paljastuu usein vasta toistettuna ja erilaisten versioiden tullessa esiin. Tyyppillistä tarinalle on, että se voi liikkua missä ympäristössä tahansa ja vanha tarina voi saada uuden asun. Se voi levitä myös kansainvälisesti ns. vaellustarinana. (Virtanen, 1993, 13)

Tyyppillisesti urbaaneilla legendoilla on suorasukaisen pelottavia tai humoristisia piirteitä. Urbaani legenda on ns. nykytarina, jossa yliluonnolliset ainekset ovat vain niukasti esillä. Kuitenkin urbaania legenda voidaan monessakin mielessä pitää nykyajan versiona kummitustarinalle. Nykyajan tarinalta vaaditaan edes väljä suhde todellisuuteen, sillä tietäjät, noidat, kuolema, paholainen ja enteet eivät herätä enää pelkoa. Teollistuva aika on

tuonut selvästi uusia lajityyppejä, mutta toisalta myös vanhat kertomukset saavat uusia muotoja. (Virtanen, 1993, 13–21)

Jotta kummitustarinoiden monimuotoisuus opinnäytetyössäni paljastuu, täytyy tutkia sen historiaa useammasta näkökulmasta. Tärkein havainto kuitenkin on, että vanhat sekä uudet kummitustarinat erilaisine muotoineen ovat kansanperinnettä. Siitä ja tarinankerronnasta kumpuaa myös opinnäytetyöni tärkein konteksti.

2.2 Kansankulttuuri ja uskomusperinne

Käsitteellä kansanusko tai kansankulttuuri tarkoitetaan kansan parissa eläviä uskomuksia, käyttäytymistapoja ja riittejä, jotka eivät perustu uskonnollisten instituutioiden säätelemiin kirjallisiin traditioihin. Kansanusko säilyy suullisena perimätietona uskomuksellisten menojen ja pitäytymysten varassa. Koska käsitysten ja tapojen tukena ei ole pyhiä kirjoituksia, kansanusko ei sisällä yhtenäistä oppijärjestelmää. Kansankulttuurissa on kerrostumia eri ajoilta ja näin ajatukset voivat olla keskenään ristiriitaisiakin. (Räsänen, 2008, 110)

Eurooppalainen kansanusko on elänyt rinnakkain kristillisen tradition kanssa. Niinpä ne ovat myös sulautuneet osittain yhteen. Vaikka suomalaista kansanperinnettä on tutkittu paljon, ei ns. savolaisesta kansanuskosta ole olemassa yksiselitteistä selitystä tai määritelmää. (Räsänen, 2008, 110) Niinpä kansanuskontutkimus valottaa yleisemmin savolaisen kansanuskon määritelmää tässä opinnäytetyössä sekä tarkentaa määritelmää niiltä kohdilta kun se on mahdollista tai tarpeellista.

2.2.1 Kansankulttuurin keräämisen pitkä perinne Pohjois-Savossa

Kansanuskonnolla on Pohjois-Savossa pitkät perinteet. Ensimmäiset tiedot savolaisesta kansanuskonnosta ovat peräisin 1500-luvulta. Savolaisesta kansanuskonnosta on saatu tietoa mm. noitaioikeudenkäyntien pöytäkirjoista sekä ensimmäisestä akateemisesta savolaista perinnettä käsittelevästä tutkimuksesta, joka ilmestyi 1733. Gabriel Maxeniuksen julkaisema väitöskirja *De effectibus fascino naturalibus* sisälsi loitsuja sekä tietäjän haltioitumista koskevan kuvauksen. Nämä tiedot oli koottu Kuopion alueelta. (Räsänen, 2008, 113–114)

Laajamittaisempi keruu- ja julkaisutoiminta alkoi kuitenkin vasta 1700-luvun lopulla, jolloin Turun yliopiston retoriikan professori Henrik Gabriel Porthan käynnisti suomalaisen kulttuurin tutkimuksen. Hänen teoksensa *De Poesi Fennica* esitteli kalevalamittaa ja runolaulua. Nämä näkemykset loivat pohjan myöhemmälle kansanperinteen tutkimukselle. Merkittävää oli, että Porthan viittasi runolaulun kuvauksissaan erityisesti Savon alueelle. On kuitenkin huomattava, että Porthan puhuu savolaisista laajassa mielessä ja tarkoittaa näin ollen myös muita Itä-Suomen alueita. (Räsänen, 2008, 114)

1800-luvun merkittävimpiä savolaisperinteen kerääjiä olivat Elias Lönnrot, A. I. Arwidsson, E. A. Crohns sekä C. A. Gottlund. Vuonna 1819 A. I. Arwidsson ja E. A. Crohns tekivät runonkeruumatkan Pohjois-

Savoon. Tuloksena oli 145 kansanrunon kokoelma. Materiaali sisälsi laajoja ja säeainekseltaan harvinaisen kiinnostavia loitsuja. C. A. Gottlund puolestaan keräsi vuosina 1815–1816 Juvalla yli 400 runoa käsittävän kokoelman ja julkaisi näiden pohjalta ensimmäisen varsinaisen kansanrunokokoelman *Pieniä runoja Suomen Poijille Ratoxi*. Runojen keräämiseen osallistuivat myös ylioppilaspolvet, virkamiehet, papit ja tavalliset kansalaiset lähettämällä keräelmiään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistoon. Suurin osa Savon kalevalamittaisista runoista koottiin 1800- ja 1900-luvuilla. (Räsänen, 2008, 114)

2.2.2 Kansankulttuurin tunnuspiirteet ja uskomusperinne Pohjois-Savossa

Vanhakantainen runolaulu hävisi Savon pitäjistä 1800-luvun alkuvuosikymmeninä. Epiikkaa kauemmin Savossa säilyivät tunnusmerkilliset loitsut, joihin turvauduttiin sairauksia parantaessa, elinkeinoa edistettäessä ja erilaisissa elämäntilanteissa. Loitsujen tavallista suurempi määrä johtuu siitä, että tietäjäys kuului kulttuurillisesti keskeisiin instituutioihin Savossa. (Räsänen, 2008, 114–115)

Runoaineistojen lisäksi koottiin uskomuksia, taikoja, tarinoita ja elämystarinoita, jotka antavat tietoa kansanuskosta. Näiden perinnejalajien tehtävänä oli kertoa, millaisen menettelyn katsottiin lisäävän vaurautta tai torjuvan sairauksia ja onnettomuuksia. Ne osoittavat myös sen, minkälaisen olentojen ajateltiin vaikuttavan ihmisten elämään. Memoraatit, eli elämystertomukset valottavat ihmisten ja supranormaalien olentojen, haltioiden sekä vainajien kohtaamista kun puolestaan uskomustarinat kertovat näiden olentojen rankaisevan väärintekijöitä sekä painottavat sosiaalisten normien ja kristillisen etiikan noudattamisen tärkeyttä. (Räsänen, 2008, 115)

Monimuotoinen tarinasto kertoo, miten pirut, haltiat, vainajat, jne. näyttyivät ihmisille, ja mikä vaikutus niillä oli ihmisten elämään. Vuoro-vaikutus supranormaalien olentojen ja haltioiden kanssa ei liittynyt ainoastaan vuotuisriitteihin tai muihin uhritapoihin. Usein uskomustarinat ovat lyhyitä, yksiepisodisia kertomuksia ja kytkeytyvät sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä käytännön arkielämään. Tarinoiden tehtävänä on opettaa, varoittaa ja osoittaa sopivan käyttäytymisen rajat. Tarinoiden lisäksi ihmiset ovat kertoneet myös memoraatteja, joiden tapahtumissa toistuvat perinteen mukaisesti supranormaalit ilmiöt, elämykset ja olennot. (Räsänen, 2008, 163)

Savolaiset tarinat eivät poikkeakaan suurimmalta osaltaan samoista uskomuksista kuin yleissuomalaiselta. Tuttuja perinteisiä teemoja ovat enteet, ihmisten kohtalot, kummittelu, kuolema ja vainajat, tietäjät, piholainen, jumalan pilkkaaminen ja pyhärauhan häirintä, kulttuuripaikkojen haltiat, jättiläiset, aarteet, varallisuus, kortinpeluusta ja tanssista rankaaminen, taudit ja supranormaalit eläimet. Kiinteäjuoniset tarinat ovat kuitenkin Savossa harvinaisempia kuin Länsi-Suomessa, kun taas vainaja- ja pirutarinat ovat olleet suosittuja Itä-Suomessa. Matti Sarmelan mukaan länsisuomalaiselle uskomustarinalle oli tyyppillistä stereotyyppisyys ja draamaattinen juoni, kun taas itäsuomalainen ihminen suhtautui realistisesti ympäristöönsä. (Räsänen, 2008, 163) Tämän vuoksi mm. kertomukset

paikallisten tietäjien ja parantajien teoista sekä silmäkääntäjistä ja muista pilailijoista olivat Savossa suosiossa. Hyvän kertojan tuli hallita mukaansatempaava esittämistaito ja paikallinen kielenkäyttö, siis murteen vivahteet ja nokkelat sanakäänteet. (Jauhiainen, 1999, 18)

2.2.3 Keskeiset hahmot pohjois-savolaisessa uskomusperinteessä

Martti Salmelan mukaan keskeinen supranormaali hahmo Savossa oli piru. Mielikuvat pirusta iskostuivat Suomeen keskiajalla kristinuskon myötä ja paholaisesta pidettiin ihmisen pahimpana vihollisena. Käsitykset paholaisesta sarvekkaana, hännällisenä ja hevostavotteena oletetaan palautuvat eurooppalaiseen myöhäiskeskiaikaiseen traditioon. Suomalaisessa perinteessä piru esiintyy kuitenkin usein mustan, kaviojalkaisen miehen sijasta eläimen hahmossa. Itäsuomalaisten tarinoiden keskeinen vaikuttaja on usein tietäjähahmo. (Räsänen, 2008, 165)

Räsänen (2008, 166) kirjoittaa Marjatta Jauhaisen julkaiseman tarinoiden tyyppiluettelon mukaan savolaisten tietäneiden tarinoita, joissa kuvataan pirun olemusta ja ominaisuuksia. Tarinoissa kuvaillaan usein myös liittoa pirun kanssa ja ihmisen pelastumista tästä liitosta, pirun näyttäytymistä, pirun mellastamista, pirua moraalin vartijana, pirun viemää ihmistä, kuoltoa joka on pirun vallassa ja pirua pahuuteen houkuttelevana hahmona. Matti Sarmela taas arvelee, että Savon pirutarinoista puuttuu moraalinen ulottuvuus (Räsänen, 2008, 166). Savolaisen kansanuskon mukaan supranormaalit olennot rankaisevat väärin käyttäytyviä. Kristillisen normiston noudattamista vartioi Jumalan ohella piru. (Räsänen, 2008, 166)

Tavallisia olivat myös mm. lapsivainajien löytymisestä kertovat kummitustarinat. Surmattujen lasten lisäksi taloon saattoi Pohjois-Savossa asettua häiritsevä kummittelija. Kotona liikkuva vainaja saattoi muuttua myös luonnonpaikkaa hallitsevaksi kummitukseksi. Väärin tehnyt ihminen saattoi aiheuttaa jälkeläisilleen vaivaa tai tulla korjaamaan häiritsemään jääneen asian. Vainajat liikkuvat yksin tai ryhmässä, esim. Kalmanväkenä, kauan sitten maatuneiden olentojen kanssa. Toisaalta vainajat saattoivat myös olla suojelevia olentoja, joita saunotettiin ja ruokittiin juhlapäivinä. Uskomuksiin ja tarinoihin liittyivät läheisesti myös taikaesineet, tietäjät ja parantajat, loitsut, erilaiset rituaalit, karsikkopuut, magia, tait ja suojaavat esineet. (Sonninen, 1999, 48–60; Räsänen, 2008, 166–185)

2.3 Nykytarinat

Verrattuna vanhaan kansanperinteen tarinastoon, nykytarinat kertovat harvemmin yliluonnollisesta. Tämän hetken pelottavina skenaarioina ovat useimmiten teknologia ja vieraat kulttuurit (Jauhiainen, 1999, 27). Tunnettuja aihepiirejä nykytarinoiden keskuudessa ovat mm. nuorten spiritismikeilujen kautta syntyvät pirutarinat, seksiin liittyvät kömmähdykset, suljettujen varuskuntien huhut sekä tarina kadonneesta lottokuponngista. Toisinaan nykytarinat sivuavat aihepiiriltään ja käsitteeltään uskomustarinoita, historiallisia tarinoita sekä kaskuja. Ajankohtaisuudestaan huolimatta niiden juuret saattavat olla kaukana. (Virtanen, 1993, 16–19)

Nykytarinoita voi luonnehtia ennen kaikkea kansainväliseksi kertomukseksi, mutta niiden levinnäisyys ei ole yhtä laaja kuin monien yleismaailmallisten ihmisatujen (mm. satu Tuhkimosta). Nykytarinoilla on jokaisella aiheella takanaan erilainen historia, joka varioi sekä ajan että paikan suhteen. Tarina voi olla tunnettu toisaalta myös tietyssä ryhmässä, kuten nuorten keskuudessa tai tietyn ammattikunnan piirissä. Tunnettuja vaeltelevia nykytarinoita ovat mm. Katoava liftari (autoon pyrkivä vainaja), Varastetty isoäiti ja Hammaspaikka radiolähtetimenä. (Virtanen, 1993, 15–19)

Tarinat leviävät edelleen suullisesti ja niitä kerrotaan esimerkiksi työpaikoilla. Lisäksi myös internet vaikuttaa tarinoiden levinneisyyteen. Nykytarinat myös opettavat ja varoittavat – tosin ilman kauhukuvia. (Virtanen, 1996, 25–39)

2.3.1 Nykytarinoiden kerääminen

Suomessa nykytarinoita ja paranormaaleja ilmiöitä on kerännyt muistiin muun muassa folkloristiikan tutkija Leea Virtanen. Virtanen (1993, 19–20) toteaa, ettei perinteen kerääjiä ole häirinnyt ennen haastateltavan usko piruihin, haltioihin ja noitiin, mutta vastaava tilanne koituu ongelmaksi omassa kulttuuriympäristössämme. Niinpä nykytarinat itse asiassa tarjoavat kansanperinteestä realistisen kuvan, jossa näyttäytyvät myös perinteen ongelmalliset puolet. Esimerkiksi perinteellisen kertomuksen todellisuus tai sisällön moraalit eivät ole kertojan mielestä hänen vastuullaan, vaan pikemminkin kuulijan, joka välittää tarinan eteenpäin. (Virtanen, 1993, 20–22)

Virtasen mukaan nykyajan aineistojen tallentamista vaikeuttaa ennen kaikkea yksityiskohtien runsaus. Tähän vaikuttaa mm. joukkoviestintä, joka tarjoaa lisätietoa koko ajan. Ihminen on tottunut torjumaan ja unohtamaan tietoa jokapäiväisessä elämässään. Silti ei voida vetää johtopäätöstä, että kaikki unohdettu olisi turhaa. Virtanen toteaa kirjassaan julkaistujen perinnekokoelmien antavat virikkeitä alan keruuseen ja tutkimukseen. Sitä kautta silmät avautuvat myös perinteen tunnistamiselle. Nykyajan tarinat ja huhut antavat mielenkiintoista aineistoa tutkittavaksi myös sosiologeille, kielentutkijoille ja historiantutkijoille. Sukellus kaupunkitarinoiden maailmaan tekee meidät tietoisiksi perinteen vaikutuksista elämään ja näin havaitsemme, että perinne itseasiassa ohjaa päivittäisiä tekojamme. (Virtanen, 1993, 22–24)

2.4 Tarinankerronta ja tarinan tehtävät

Tarinoita voidaan lähestyä kollektiivifantasia-käsitteen kautta. Kertoja piirtää tarinalla usein rajaa oman turvaton maailman ja vieraan, vaarallisen ulkomaailman välille. Tarinoiden aihepiirit kuvastavat tarinoiden sosiialisia merkityksiä muun muassa osoittamalla pahan saavan palkkansa. (Virtanen, 1993, 28–29)

Tarinoiden tehtävänä voi olla esim. pelottelu ja varoittaminen, viihtyminen tai viihdyttäminen. Psykologiassa puhutaan ihmisen ambivalentista luonteesta: pelko ja inho aiheuttavat välttämistä, mutta kuitenkin ihmisen etsii tilanteita, jotka aiheuttavat jännitystä ja pelkoa. Meidän aikana

ei toimi enää kristittyjen heittäminen leijonan eteen, mutta vaikkapa jääkiekon raakuus, televisio, sarjakuvat ja kauhuelokuvat tarjoavat jännitystä – samoin kuin suulliset kertomuksetkin. (Virtanen, 1993, 29–32)

Kansantarinat ja huhut lähenevät toisiaan ja molemmilla voidaan katsoa olevan samoja tehtäviä. Tarinat ja huhut tarjoavat tietoa asioista, joihin virallinen informaatio ei ulotu. Ne laukaisevat myös jännitystä. Tutkimuksissa viitataan usein kansantarinoiden ja huhujen yhteiseen tehtävään tarpeiden, toiveiden ja pelkojen ilmaisijana. Näin voidaan ilmaista kiellettyjä toiveita, pelkoja ja vihaa, joita ei muuten saa normien mukaan ilmaista. Yksinkertaistettuja päätelmiä on silti vältettävä. Tarinat eivät aina helpota ahdistusta vaan myös ilmaisevat käsitystä, jossa maailma on täynnä vaaroja ja onnettomuuksia. (Virtanen, 1993, 32)

Joka tapauksessa tarinoiden ja huhujen kertomisen perinteen motiivit eivät ole muuttuneet paljonkaan. Sen sijaan kenties tarinoiden luonne ja kansainvälisyys ovat nousseet suurempaan rooliin. Moderni tarina muistuttaa ainekseltaan usein kauhuelokuvaa ja jotkut elokuvat puolestaan rakentuvat perinteisten kertomusmotiivien varaan. Mikä sitten on vaikkapa kauhuelokuvien tehtävä? Sama kuin perinteisen kummitustarinoidenkin. Virtanen (1993, 23) kirjoittaa kauhukirjailija Stephen Kingin pohtivan mielikuvituksekkaiden ihmisten kiinnostuvan kauhusta. Kauhuelokuvat antavat ikään kuin mahdollisuuden tutkia vaikeapääsyisiä rajavyöhykkeitä, täsmentää pelkoja ja määritellä tabuja.

Tarinan tulkinta on päättymätön prosessien sarja ja kertomuksella on sekä anto- että saantimerkitys, siis kertoja ja kuulija. Kertojan kieli on elävää ja tilanne vaikuttaa kerrontatapaan. Puhekieli ja tarina ei siis välity täysin samanlaisena kirjoitettuun tarinaan. Niinpä tarinantutkimus liittyy ennen kaikkea kommunikaation sekä merkitysten tutkimiseen. (Virtanen, 1993, 29–32)

2.5 Silminnäkökertomukset

Heikki Tikkanen (Olevaisen yöpuoli, 9.12.2010) mielestä kansankertomukset ja viihde eivät yksinään riitä kertomaan kummituksista ja selittämään kummitustarinoita. Tikkanen haluaa kiinnittää huomion silminnäkökertomuksiin ja kulttuuriperintöme torjuttuun osaan. Hänen mielestään kansankertomukset keskittyvät kertomusten rakenteeseen, mutta eivät esittele niiden suhdetta todellisuuteen. Yliluonnolliset kokemukset on helppo selittää ja syrjäyttää joukkosuggestiolla tai massahypnoosilla. Kuitenkin monella ihmisellä on poltergeistia kokemuksia – niin pelottavia kuin miellyttäviäkin. Usein kummitus havaitaan äänen, lämpötilan muutoksen tai esineiden selittämättömän liikkumisen perusteella (teleportaatio). (Tikkala, 9.12.2010)

Toisin kuin kansankertomuksissa, silminnäkökertomuksissa poltergeistit tulevat tuntemattomasta ja katoaa tuntemattomaan eikä sen ilmestymisellä ole välttämättä näkyvää yhteyttä ihmisten käyttäytymiseen. Henkilökeskeisyys on poltergeistin erottamaton osa. Tapauksista löytyy lähes aina keskushenkilö, jota ilman kummituksen mellastus ei lähde käyntiin. Keskushenkilö on useimmiten nuori ja useammin tyttö kuin poika.

Toisaalta toisinaan jopa kokonainen joukko voi kokea saman ilmiön yhtä aikaa ja samanlaisena. (Tikkala, 9.12.2010)

Huomattavan useissa tapauksissa mellastavaan kummitukseen saadaan poltergeist-tapauksissa epäsuora yhteys. Kummitus voi vastata kysymykseen koputtamalla tai ilmaista mielipiteensä esineitä heittelemällä. Poltergeistnäytelmän vakituisia rooleja esittävät hengelliset ja maalliset auktoriteetit, jotka auttavat mellastuksen lopettamisessa. Tällaisia auktoriteetteja ovat poliisi, pappi ja tietäjä. Jokaiselle tapaukselle löytyy myös selitys, niin luonnollinen kuin yliluonnollinenkin. Jos selitys ei löydy itse tapahtumapaikalta, se muovataan kollektiivisen pohdiskelun tuloksena. Merkittävää on, että samankaltaisia tapahtumia on havaittu esiintyvän myös muissa kuin suomalaisessa kulttuurissa. (Tikkala, 9.12.2010)

Heikki Tikkanen (Olevaisen yöpuoli, 9.12.2010) mukaan viime vuosikymmeninä ei Suomessa ole tullut julki yhtä paljon poltergeistisiä tapauksia kuin 1800-luvun lopussa. Tikkanen väittääkin, että kotikummitukset pyritään salaamaan nykyään vieläkin useammin kuin ennen. Salaamistarpeen voi todeta myös tätä opinnäytetyötä varten kerätyn materiaalin perusteella. Opinnäytetyötä varten lähetettyjen kertomusten yhteydessä pyydettiin usein salaamaan kertojan nimi, toisinaan myös tapahtumapaikka. Syyksi ilmoitettiin mm. leimautumisen pelko omassa yhteisössä.

Toisaalta poltergeistisistä tapauksista luodaan myös populaarikulttuuria hyvin ristiriitaistakin palautetta saaneissa televisiosarjoissa, kuten suomalaisessa sarjassa Piiri (Sub-tv) sekä brittiläisessä sarjassa Riivatut talot (Sub-tv). (Piiri-ohjelman internetsivut, 30.12.2010; Riivatut talot-ohjelman suomenkieliset internetsivut, 30.12.2010; Paranormaaliblogi.net-sivuston keskustelupalsta, 30.12.2010). Osaltaan myös populaarikulttuurin antamat mielikuvat poltergeist-tapauksista vaikuttavat omakohtaisten kokemusten salaamistarpeeseen.

3 Projektikuvaus

3.1 Tarinainkeruu

Idea opinnäytetyön aiheesta syntyi kesällä 2010. Tuolloin opinnäytetyön työnimeksi määrittyi ”Kummitustarinat ja urbaanit legendat Pohjois-Savossa”.

Varsinainen opinnäytetyön työstäminen alkoi lokakuussa 2010, jolloin laitoin sähköpostilla ketjuviestin VB-Valokuvakeskukselle (Kuopio) sekä tutuilleni. Viestin tarkoituksena oli etsiä pohjois-savolaisia kummitustarinoita ja urbaaneja legendoja sekä kartoittaa ylipäättänsä materiaalin määrää ja laatua. Ketjuviesti sisälsi pyynnön välittää viestiä eteenpäin, ja näin tapahtuikin.

Ketjuviestin lähettäminen poiki muutamia yhteydenottoja. Opinnäytetyötä ajatellen materiaali oli kuitenkin liian suppea. Ketjuviestin perusteella

tulleet vastaukset kuitenkin vahvistivat, että Pohjois-Savosta löytyy kummitustarinoina ja päätin laajentaa tarinoiden etsintää. Samalla päätin myös määrittää kummitustarinan käsitteen mahdollisimman laajaksi.

Kirjoitin ketjuviestin pohjalta virallisemmän lehdistötiedotteen (Liite 1.), jonka lähetin kaikille Pohjois-Savon alueella ilmestyville sanoma- ja paikallislehdille. Lehdistötiedotteen pohjalta julkaistu kummitustarinoiden etsintäilmoitus julkaistiin mm. Viikkosavossa (13.10.2010) sekä Matti ja Liisa -lehdessä (21.10.2010) (Liite 2.). Lehtijuttujen perusteella sana etsimistäni kummitustarinoista lähti kiertämään ja aloin saada yhteydenottoja joko suoraan tai välillisesti lehti-ilmoitusten kautta. Lehdessä olleen jutun tiimoilta minuun otti yhteyttä myös Radio Savon (Yle) toimittaja, joka haastatteli minua radio-ohjelmaan 20.10.2010. Radio-ohjelmassa kerroin projektistani ja ihmisillä oli mahdollisuus soittaa lähetykseen ja kertoa tuntemiaan kummitustarinoita. Asetin tarinoiden etsintävaiheelle takarajaksi marraskuun alun, jonka aikana ihmiset saivat ottaa minuun yhteyttä sähköpostilla, puhelimitse tai kirjeitse. Samalla luin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) julkaisemia teoksia aiheesta kartuttaakseni taustatietouttani sekä laajentaakseni tarinamateriaalia.

Projektin alkuvaiheessa etsin monenlaisia kummitustarinoita enkä halunnut lähtökohtaisesti sulkea mitään tarinoita pois. Niinpä työnimi vaihtui laajemmaksi: ”Pohjois-Savolaiset kummitustarinat”. Kertojan henkilöllisyyden lupasin suojata koko projektin ajan.

Materiaalia kertyi enemmän kuin olin alun perin uskonut ja karsintavaiheessa mukaan opinnäytetyöhön valikoituivat tarinat, jotka oli maantieteellisesti saatavilla vuodenajan puolesta sekä tarinat, jotka kertoja pystyi paikallistamaan maantieteellisesti. Tässä yhteydessä maantieteellisellä paikallistamisella tarkoitetaan sekä tarinan sijoittamista Pohjois-Savon alueelle että sijoittamista mahdollisimman tarkasti oletettuun ympäristöön. Lisäksi valintaperusteena toimi tarinoiden kiinnostavuus, tyypillisuus tai visuaalinen puhuttelevuus.

3.2 Käytännön järjestelyt ja kuvaussuunnittelu

Alustavan tarinankeruuaiheen jälkeen alkoi tarinoiden tarkempi taustaselvittely, johon kuului mm. tarinan tapahtumapaikan tarkka maantieteellinen sijoittaminen. Avainasemassa olivat minuun yhteyttä ottaneet tarinankertajat. Pääasiallisesti sain tarinat ja ajo-ohjeet sähköpostitse tai puhelimitse. Jos tarinankertojalla oli useita tarinoita, kirjallista materiaalia tai paikka ei ollut löydettävissä pelkillä ajo-ohjeilla, tapasin tarinankertojan henkilökohtaisesti (keskustelu tai nauhoitettu haastattelu). Toisinaan etsin paikan yksin, toisinaan tarinankertojan kanssa.

Yhteydenottoja tuli projektin aikana 23 kpl. Saatujen tarinoiden määrä oli kuitenkin huomattavasti suurempi. Kirjallisuudesta peräisin olevat tarinat valitsin mukaan projektiin vain silloin, kun niissä mainittiin tapahtumapaikka tai tapahtumapaikka oli yleisesti tiedossa. Muutaman tarinan yksityiskohtia onnistuin selvittämään myös mm. kuulopuheiden, Kuopion kulttuurihistoriallisen museon ja Tervo Seura Ry:n avulla.

Näin ollen myös projektiin osallistuneiden henkilöiden määrä kasvoi.

Kuvaamaan mennessä (paikkojen dokumentointi) minulla oli useimmiten tiedossa vain tarina eikä muuta varsinaista tietoa paikasta. Niinpä varsinaista kuva-suunnitelmaa dokumentoinnista ei voinut etukäteen tehdä.

3.3 Opinnäytetyön esikuvat ja visuaaliset viittaukset

3.3.1 Maalaustaide

Opinnäytetyön visuaalisen osuuden selvimmät esikuvat löytyvät maalaustaiteen piiristä. Taidemaalari Hugo Simberg (1873–1917) oli symbolisti, joka hylkäsi taiteessaan realistisen esittämistavan ja alkoi tavoitella sisäisen todellisuuden kuvaamista. Simbergin taiteessa tyypillisiä hahmoja olivat piru ja luuranko (kuolema) sekä mm. vuodenajan figuurit, jotka edustivat metamorfoosia (Stewen, 1989). Hugo Simbergin teokset ovat vaikuttaneet työhöni ennen kaikkea symbolistisen kerrontatavan myötä. Mielestäni Simberg on onnistunut taiteessaan hienosti inspiroitumaan oudosta ja kummallisesta, ja käyttämään kansantarinoiden hahmoja suurempien tarinoiden ja tunteiden kuvaamiseen. Samanlaiseen, hienovaraiseen kerrontaan olen pyrkinyt myös itse teoksissani – vaikkakaan en yhtä tietoisesti symbolistisesti kuin Simberg, vaan enemmänkin viitteellisesti ja toisaalta nimenomaan ns. kansantarinoita visualisoiden. Simbergin visuaalinen kieli on myös lapsenomainen, mutta tarinat ovat ensisijaisesti aikuisille suunnattuja – aivan kuten minunkin valokuvani.

Taidemaalari Helene Schjerfbeckin (1862–1946) maalauksissa minua on inspiroinut herkkyyks (runollisuus) ja värien käyttö. Olen pyrkinyt valokuvissani käyttämään pelkistettyjä (maanläheisiä) värejä, joita toisinaan täsmentää kirkkaammat värit.

Ruotsalainen kuvittaja John Bauer (1882–1918) on ainoa varsinainen kuvittaja, joka on ollut esikuvana opinnäytetyöni visuaalisessa osuudessa. Bauerin kuvitusten tunnelma, hahmojen luonti ja skandinaavinen luonnon kuvaus muodostavat toimivan konseptin hänen kuvituksissaan. Vaikka luonto on Bauerin töissä suhteellisen realistinen, satuhahmot näyttävät sopivan sinne kuin luonnostaan. Tämä tekee kuvituksesta uskottavan ja kiinnostavan.

3.3.2 Valokuvataide ja dokumentarismi

Olen halunnut opinnäytetyön prosessivaiheessa löytää inspiraatioksi ennen kaikkea valokuvataiteilijoita, jotka ovat työstäneet töissään mystiikkaa, ei-näkyvää tai suomalaisen kansanperinteeseen liittyviä teemoja. Toisaalta olen myös halunnut etsiä tukea oman projektini dokumentaristiselle osuudelle.

Ritva Kovalaisen (1959-) ja Sanni Sepon (1960-) Puiden kansa on kertomus luonnonuskonnon pyhistä paikoista, riiteistä ja myyteistä (Kovalainen & Seppo, 1.2.2011) ja se on toiminut esikuvana työlleni ennen kaikkea teeman ja dokumentaristisen lähestymistapansa puolesta. Tärkein anti

Kummitustarinoita ajatellen on ollut Puiden kansan dokumentaristisessa lähestymistavassa – se on helpottanut minua aloittamaan kummituspaikkojen kuvaamisen ja lähestymisen. Kaiken kaikkiaan Kovalaisen ja Sepon lähetystapa aiheeseen on kuitenkin konkreettisempi kuin omani. Myös Sakari Pälsi (1882–1965) on dokumentoinut esimerkiksi tietäjiä. Hänen valokuvalliset tavoitteet ovat kuitenkin olleet ennen kaikkea kulttuurihistoriallisessa tallentamisessa. (Relas, 2010)

Paolo Ventura (1968-) lavastaa studiollaan miniatyyrikaupunkeja ja käyttää nukkeja malleinaan. Valokuvissaan hän haluaa visualisoida muistoja ja koti-ikävä. Myös maalausmaisuus on tärkeä osa hänen visuaalista ilmettään. (Ventura, 2007–2009). Minua Venturan töissä on inspiroinut ennen kaikkea näkymättömän tekeminen näkyväksi, valokuvien satumainen tunnelma sekä kuvan rakentaminen.

Jorma Purasen (1951-) valokuvatuotanto on ollut suurin valokuvallinen esikuva opinnäytetyössäni. Purasen Kuvitteellinen kotiinpaluu visualisoi näkymätöntä asettamalla saamelaiden muotokuvia pohjoiseen maisemaan. Näin hän kuvittaa paitsi kuvitteellisen kotiinpaluun, myös ihmisen ja luonnon suhdetta, kolonialismia ja identtisiä ja poliittisia kysymyksiä. (EMMA- Espoo Museum of Modern Art, 2010–2011). Sittemmin Puranen on kuvannut maisemaa maalatun puupinnan kautta. Maisema muuttuu kuvissa abstraktiksi ja värit ja muodot nousevat esille. (Oranen, 2006)

Edellä mainittujen taiteilijoiden lisäksi olen hakenut inspiraatiota opinnäytetyön visuaaliseen osuuteen vanhoista valokuvista ja tavasta merkitä kuolleet henkilöt esimerkiksi mustalla ristillä tai pyyhkimällä kuolleen henkilön kasvot pois kuvasta. Toisinaan vanhoihin maalauksiin (perhepotretti) on maalattu myös kuolleet perheenjäsenet. Tällöin elävät ovat katsooneet kohti maalaukset katsojaa ja kuolleet seisseet selkä kohti katsojaa.

Visuaalisesta kulttuurista kummitustarinoiden kuvitusta tai visualisointia löytyy eniten ja tyypillisimmillään lasten satukirjoista, kauhuelokuvista sekä valokuvista, joissa valo tai liike luo kuvan kummituksesta. Nämä eivät kuitenkaan ole olleet esikuvia visuaalisessa työssäni. Itseasiassa olen halunnut välttää stereotyyppisen kummitusten visualisoinnin ja lähestyä aihetta pikemminkin kansankulttuurin ja runollisuuden kautta. Minulle tärkeää on ollut kuvittaa näkymätöntä paikallishistoriaa taiteen avulla. Vaikka teosteni tärkein konteksti on kummitustarinat, olen halunnut antaa kuvissani mahdollisuuden myös muihin tulkintoihin. Toivon, että teoksistani voi yhtälailla lukea paikallisia elämäntarinoita ja –kohtaloita sekä tunteita.

3.4 Valokuvaaminen

Opinnäytetyön valokuvaaminen on jakautunut kahteen erilaiseen osioon: dokumentointiin ja hahmojen visualisointiin. Dokumentointiosuudessa kummitustarinoiden tapahtumapaikat on dokumentoitu mahdollisimman tarkasti. Dokumenttiosuudessa tärkeää on ollut tallentaa tarinan kannalta oleelliset asiat ja paikan erikoispiirteet, mutta toisaalta saada myös mahdollisimman laaja ja monipuolinen kuvamateriaali myöhempää kuvitusosuutta silmällä pitäen. Dokumenttikuvien merkitys on tarinoiden paikallishistorian osoittamisessa sekä ns. tarinoiden todellisuuspohjan luomisessa.

Visualisoivan osion tarkoituksena on ollut tarinoiden hahmojen ja tapahtumien kuvaaminen sekä myöhemmin kuvankäsittelyssä tarvittavat ns. layer-kuvat, joita käytetään kuvakerroksina maalausmaisen illuusion luomisessa. Valokuvaamisen rooli on ollut ns. pohjatyön tekeminen, ja lopulliset kuvat on luotu kuvankäsittelyssä.

Kuvaamistapa on vaatinut laajaa kuvamateriaalia ja kuvituskuvien suunnitelmallisuutta sekä pitkäjänteisyyttä työskentelytavan ollessa hidas. Kuvankäsittelyssä tapahtuvaa kuvien yhdistämistä ja alustavaa kuvasuunnittelua on helpottanut kuvankäsittelyllä tehdyt hahmotelmat, joiden pohjana on ollut itse kuvaamani dokumentti ja Googlesta kokeilumielessä poimitut kuvat, joilla hahmojen tunnuspiirteitä ja maalausmaisuutta on voinut testata. Lopullisissa kuvissa kaikki kuvamateriaali on kuitenkin minun tuottamaani tai muokkaamaani, ja kulkenut aina kameran tai skannerin läpi.

Kaikki valokuvat on kuvattu Mamiya 645 -kameralla värifilmille (Fuji Pro 400H, 120). Optiikkana on toiminut 80 mm sekä 150 mm objektiivit. Kuvat on kuvattu terävinä ja ne on tarvittaessa muutettu kuvankäsittelyssä epäteräviksi tunnelman ja maalausmaisuuden esille tuomiseksi. Myös kuvaformaatti on muutettu myöhemmin kuvankäsittelyssä.

Dokumenttien (paikkakuvien) kuvaamisessa on käytetty ainoastaan luonnon valoa tai kuvauspaikan vallitsevaa valoa. Ns. kuvituskuvien valonlähteenä on toiminut mahdollisimman pitkälle luonnonvalo, mutta tarvittaessa on käytetty myös muita valonlähteitä.

3.5 Kuvankäsittely

Opinnäytetyön visuaalisessa osuudessa kuvankäsittelyllä on huomattava rooli. Valokuvausvaiheessa on luotu ns. pohjatyö kuville, mutta kuvankäsittelyssä on tapahtunut lopullinen kuvasommittelu, tunnelman ja tarinan luominen sekä formaatin määrittely. Tässä vaiheessa valon ja värien rooli tunnelman luoja on myös korostunut.

Kuvankäsittelyn päämääränä ovat olleet maalausmaiset valokuvat. Maalausmaisuutta on luotu kuvankäsittelyssä useilla päällekkäisillä valokuva-kerroksilla (vertaa siveltimen jälki ja useat värikerrokset) sekä maalausmaaisilla tai maalatuilla pinnoilla. Myös kameratekniikan tunnusomaisia piirteitä (kuvien tarkkuus, syväterävyys) on haluttu toisinaan häivyttää. Lisäksi perinteinen kuvaformaatti on haluttu rikkoa ja neliömäisen muodon on tarkoitus häivyttää teosten valokuvamaisuutta. Toisaalta valokuvan tunnuspiirteitä on haluttu tuoda esille niin, että kuvan joku tai jotkut kerrokset (layerit) ovat teräviä ja terävöitettyjä. Teokset leikkivät koko ajan ikään kuin valokuvan ja maalauksen rajapinnalla.

Käytännössä kuvankäsittelyssä on siis laitettu useita eri kuvia (valokuva tai skannattu kuva) päällekkäin ja tuotu eri valokuvakerrosten piirteitä esille mm. opacity-toiminnan avulla. Toisinaan tiettyjä värejä tai yksityiskohtia on korostettu tai häivytetty. Näin joidenkin kuvien yksityiskohtat toistuvat lopullisessa kuvassa vahvemmin kuin toisten. Dokumenttikuvan värit on pyritty pitämään pääsääntöisesti luonnonmukaisina ja muiden layerien kohdalla väreillä on voitu revitellä tunnelman luomiseksi. Toisinaan

usean layerin käyttämisen lopputulokset saattavat muistuttaa visuaalisesti päällekkäisvalotusta tai neulanreikäkameralla tuotettua kuvaa. Tähän ei kuitenkaan olla suoranaisesti pyritty.

Kuvankäsittelyllä on pyritty luomaan myös mielikuva metamorfoosista: Tarina ja hahmot muuttuvat monien kuvakerrosten avulla yhdeksi, siis hahmo ja paikka kietoutuvat osaksi toisiaan. Metamorfoosin voi nähdä teoksissa kolmella eri tasolla:

- 1) Maisema tai objekti muuttuu valokuvateoksessa kuvaksi (kuvantaminen).
- 2) Kuvan sisällä joku muuttuu monen layerin avulla joksikin toiseksi, siis esim. maisema hahmoksi, hahmo maisemaksi, jne. Eri kerroksista tulee yhtä.
- 3) Ensin tarina muuttuu kuvaksi, jonka jälkeen kuvasta tulee uusi tarina. Tarina saa uusia piirteitä, kun katsoja tulkitsee kuvaa. Myös kuvien esittämispaikka- ja tapa sekä kuvien ristiinluenta muuttavat ja luovat tarinaa.

3.6 Opinnäytetyön ohjaus

Opinnäytetyöni ohjaajina ovat toimineet YH Novian valokuvalinjan opettajat Lars Rebers sekä Emma Westerlund. Koulun ulkopuolisena ohjaajana opinnäytetyölleni on toiminut valokuvataiteilija Sandra Kantanen (1974-).

Kantanen valikoitui opinnäytetyöohjaajaksi erityisesti kahdesta syystä. Kantanen on omassa taiteellisessa tuotannossaan pohtinut teoriassa ja käytännössä maalauksen ja valokuvan välistä suhdetta. Hänen teoksensa ovat myös vahvasti visuaalisia.

4 Lopputuote ja käytetyt materiaalit

4.1 Valokuvateokset

Opinnäytetyön lopputuote on värivalokuvateokset (näyttelyvedokset) koossa 50 x 50 cm. Materiaalivalinnoilla ja esillepanolla on pyritty mahdollisimman yksinkertaiseen ja siistiin esillepanoon niin, että kuvan luonne tulee esille. Teoksia ei ole laitettu kehyksiin, koska kuvaa ja näin ollen tarinaa ei ole haluttu rajata.

4.2 Valokuvateoksen ja tarinan keskinäinen suhde

Näyttelyvedokset esitellään näyttelytilassa yhdessä alkuperäisen kummitustarinan (tekstin) kanssa, ja kuva ja tarina muodostavat keskenään parin. Kuvan ja tekstin on tarkoitus käydä yhdessä vuoropuhelua ja täydentää toisiaan. Niiden ei tarvitse kuitenkaan puhua samalla kielellä tai yhtä voimakkaasti. Tekstin yhteydessä on mainittu myös kummitustarinan

tapahtumapaikka. Tarina kertoo, mihin kuvitus perustuu ja paikkatiedot sijoittavat tarinan tarkasti Pohjois-Savoon.

Kuvantekijänä tarinan tulkintaan on vaikuttanut kirjoitetun tekstin lisäksi myös tarinan kertomatilanne, kertojan eleet, ilmeet, sanavalinnat ja kerrottatapa, jotka eivät välity suoraan tekstistä. Myös murre-sanasto voi antaa tarinalle tietyn sävyn. Näyttelyssä ja kirjassa mukana olevia tarinoita on kuitenkin editoitu mahdollisimman vähän ja niistä on yleensä poistettu vain tarinaan liittyvät (salattavat) henkilöisyydet. Toisaalta tarina muuttuu suusta suuhun kulkevana tarinana joka tapauksessa.

5 Lopputuloksen analysointi ja kuvailu

Opinnäytetyöni lopputuote on valokuvasarja Kummitustarinoita, joka yhdistää dokumentarismia, kuvittamista, kulttuurihistoriaa sekä yhteisöllistä osallistamista. Kulttuurihistoriallisessa mielessä opinnäytetyö on koonnut yhteen pohjois-savolaisia kummitustarinoita, ja visualisoinut niitä. Työ ei pohjautu puhtaasti tarinoiden kuvitukseen, vaan on ensisijaisesti taiteellinen työ.

Paikallishistorian näkökulmasta projekti on tehnyt näkymätöntä paikallishistoriaa näkyväksi. Projektin tarkoituksena on ollut myös paikallishistorian (tarinoiden) esille nostaminen. Tämän opinnäytetyön pyrkimyksenä on ollut laadukkaan ja harkitun kuvamateriaalin tekeminen, jossa paikallishistoria muuttuu taiteeksi.

Tärkeä osa projektia on ollut myös paikallisten ihmisten osallistaminen projektiin. Projektin osallistaminen laajenee yhä, kun teokset asetetaan esille. Oletukseni on, että näyttelytilassa katsojat voivat ja haluavat jakaa keskenään kummitustarinoitaan, muistella kummitustarinoiden paikkoja ja tunnistaa paikallisia kohteita tai paikkoja kuvista. Myös valokuvateokset luovat uusia tarinoita ja voivat jäädä tulkittuina versioina elämään uusina tarinoina.

Poikkeuksellista projektissa on, että se visualisoi tiettävästi ensimmäistä kertaa pohjois-savolaisia kummitustarinoita yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Kokonaisuudessa merkittävää on myös aihe suhteessa tekniikkaan. Valokuvasarja yhdistää toden ja fantasian ja leikkii teoksissa konkreettisesti näiden kahden rajapinnoilla. Perinteisesti valokuva on mielletty todeksi ja kummitustarina saduksi ja keksityksi. Entä kun nämä kaksi ajatusta sekoittaa? Entä kun valokuvan pohjana on dokumentti tapahtumapaikasta?

Kokonaisuudessaan olen mielestäni onnistunut välittämään opinnäytetyölläni haluamiani asioita. Työskentelytapani ja visuaalinen lopputulos on osoittautuneet minulle projektin aikana mieluisiksi. Haaveissani on jatkaa projektia edelleen Pohjois-Savon alueella ja aloittaa ns. kesäkuvaston kuvaaminen kesällä 2011. Olen hakenut myös rahoitusta projektin jatkoa varten. Lopullisen materiaalin (ns. talvi- ja kesäkuvaston) haluan koota lopulta yhteen näyttelyksi, joka on tarkoitus esitellä kokonaisuudessaan ammattimaisessa näyttelytilassa, soolonäyttelyssä vuonna 2012. Tarkoituksena on viedä näyttely esille myös julkisiin tiloihin ympäri Pohjois-Savoa.

6 Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Jauhiainen, M. (toim.) (1999). *Suomalaiset uskomustarinat. Tyypit ja motiivit*. Helsinki: SKS.

Räsänen, R. (toim.) (2008). *Savo ja sen kansa*. Helsinki: SKS.

Seppänen, J. (2001). *Valokuvaa ei ole*. Helsinki: Musta Taide.

Sonninen, T. (1999). *Noidat, taikurit, poppamiehet ja velhot*. Teoksessa: Sonninen E&A (toim.) Muistojen kirja Lapinlahdelta. Omakustanne.

Stewen, R. (1989). *Hugo Simberg – Unien maalari*. Helsinki: Otava.

Virtanen, L. (1993). *Varastettu isoäiti. Vanhoja ja uusia kaupunkitarinoita*. Helsinki: Tammi.

Virtanen, L. (1996). *Apua! Maksa ryömii. Nykyajan tarinoita ja huhuja*. Helsinki: Tammi.

Internet

Artsy Crafts. *John Bauer*. (Ilman vuosilukua.)
<http://bauer.artscraftsy.com/> (haettu: 1.2.2011).

EMMA- Espoo Museum of Art. (2010-2011). *Jorma Puranen. 29.09.2010 - 09.01.2011*.
<http://www.emma.museum/node/114> (haettu: 1.2.2011).

Wikipedia. *Ghost Story*. (Ilman vuosilukua.)
http://en.wikipedia.org/wiki/Ghost_story (haettu: 11.12.2010).

Kallio, J. (2005). *Kierros kummitusten Kuopiossa. Kaupungista löytyy hyytäviä tarinoita ja kummitustalo*. ViikkoSavo.
<http://www.viikkosavo.fi/pdf//200531/11VISA2709P0.pdf>
(haettu: 9.12.2010).

Kovalainen, R & Seppo, S. *Puiden kansa*. (Ilman vuosilukua.)
<http://www.puidenkansa.net/ALOITUS.html> (haettu: 1.2.2011).

Oranen, M. (2006). *Jorma Puranen. Todellisuudesta, mutta ennen kaikkea sen kuvista*.
<http://www.skenet.fi/artikkeli/06/02/jorma-puranen> (haettu: 1.2.2011).

Paranormaaliblogi.net-sivuston keskustelupalsta. (Ilman vuosilukua.)
<http://paranormaaliblogi.net/foorumi/viewtopic.php?f=7&t=123>
(haettu: 30.12.2010).

Pohjois-Savon kunnat. (Ilman vuosilukua.)
<http://www.pohjois-savo.fi/fi/pohjois-savo/kunnat/index.php>
(haettu: 31.1.2011).

Relas, J. (2010). *Sakari Pälsin syntymästä 125- vuotta*.
<http://www.loppi.fi/Loppi/Palvelut/Kuntapalvelut/Vapaa-aikapalvelut/Kulttuuri/Opaskurssi/SakariPalsi/> (haettu: 1.2.2011).

Riivatut talot-ohjelman suomenkieliset internetsivut, Sub tv. (Ilman vuosilukua.) <http://www.sub.fi/riivatuttalot/> (haettu: 30.12.2010).

Tikkala, H. (1993). *Olevaisen yöpuoli. Vaimosniemen kummitus ja 50 muuta poltergeistia*.
<http://www.paranet.fi/paradocs/tutkimuksia/tikkala1993.pdf>
(haettu: 9.12.2010).

Piiri-ohjelman internetsivut, Van der Media. (Ilman vuosilukua.)
<http://www.sub.fi/piiri/> (haettu: 30.12.2010).

Ventura, P. (2007-2009). *Paolo Ventura*.
<http://www.paoloverentura.com/> (haettu: 1.2.2011).

7 Sanaselitykset

Ambivalentti = sellainen, mihin sisältyy kaksijakoisia tunteita tai vastakohtaisuuksia

Loitsu = kuiskattujen, lausuttujen, sanottujen tai laulettujen sanojen ketju, jolla on tarkoitus vaikuttaa tapahtumien kulkuun tai saada aikaan yliluonnollisia tapahtumia.

Memoraatti = henkilön muistelo tai kertomus omakohtaisesta, yliluonnollisesta kokemuksesta. Memoraatissa kuvaillaan mitä, missä ja milloin tapahtui.

Metamorfoosi = muodonmuutos. Antiikin kreikan kirjallisuudessa metamorfoosilla tarkoitetaan suosittua tarinaa, jossa ihminen muuttuu esimerkiksi taian seurauksena toiseen muotoon, esimerkiksi eläimeksi. Taideemaalari Hugo Simbergin töissä esimerkiksi luonto voi muuttua hahmoksi tai hahmo luonnoksi.

Poltergeist = hetkellinen kummittelun kaltainen ilmiö. Tunnusmerkkejä elottomien esineiden liikkuminen ja toisinaan myös äänet (esim. koputus). Poltergeistisen tapauksen taustalla ajatellaan usein olevan hengen, vainajan, räyhähengen tai pirun.

Populaarikulttuuri = suosittua, kansantajuista, varsinkin viihdeteollisuuden tuottamaa kulttuuria. Siihen kuuluvat mm. televisio, musiikkiteollisuus, sarjakuvat, viihdekirjallisuus ja muut suuren yleisön ajanviettotavat.

Riitti = juhlameno, pyhä toimitus tai uskonnollinen toimitus, jonka suorittaa yksilö tai yhteisö.

Supranormaali = yliluonnollinen, normaalin tai luonnollisen rajan ylittävä, luonnonlakeja noudattamaton, selittämätön, outo tai paranormaali.

Teleportaatio = yhtäkkiäinen paikasta tai ajasta toiseen siirtyminen yliluonnollisin keinoin.

8 Liitteet

Liite 1. Lehdistötiedote

LEHDISTÖTIEDOTE

10.10.10

Valokuvauksen opiskelija Tuire Kurikka (Yrkeshögskolan Novia, Uusikaarlepyy) etsii kummitustarinoita ja urbaaneja legendoja Pohjois-Savon alueelta materiaaliksi opinnäytetyöhönsä.

Urbaanit legendat ja kummitusjutut ovat paikallista varjohistoriaa, jota virallisesti ei ole olemassa historiankirjoissa, mutta jotka tarinoina elää suusta suuhun jopa sukupolvilta toisille.

Kuten myytit ja uskontokin, myös urbaanit legendat ja kummitusjutut saavat alkunsa usein tragedioista, rakkaudesta, menetyksestä, syntymästä ja kuolemasta. Aiheessa on mukana myös jotakin mystistä, joka hivelee myös nykyihmisen mielikuvitusta ja jännitystä.

Jos sinulle tulee mieleen tällainen tarina Pohjois-Savon alueelta, voit lähettää sen sähköpostitse 1.11. mennessä [tuire.kurikka\(at\)hotmail.com](mailto:tuire.kurikka(at)hotmail.com) tai soittaa 044 3472753 (iltaisin).

Tarinan kertojan henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyön missään vaiheessa – tärkein on tarina. Laitathan silti mukaan yhteystietosi mahdollisia lisätietoja varten.

Ystävällisin terveisin ja kummitusjuttuja odotellen,

Tuire Kurikka

[tuire.kurikka\(at\)hotmail.com](mailto:tuire.kurikka(at)hotmail.com) tai 044 347 2753 (iltaisin)

Liite 2. Esimerkkejä lehdissä julkaistuista
tarinoiden etsintäilmoituksista

Valokuvaaja etsii kummitustarinoita

Valokuvauksen opiskelija **Tuire Kurikka** etsii kummitustarinoita ja urbaaneja legendoja Pohjois-Savon alueelta materiaaliksi opinnäytetyöhönsä.

Urbaanit legendat ja kummitusjutut ovat paikallista varjohistoriaa, jota virallisesti ei ole olemassa historiankirjoissa, mutta jotka tarinoina elävät suusta suuhun jopa sukupolvilta toisille.

Kummitustarinoita voi lähettää 1. marraskuuta mennessä osoitteeseen tuire.kurikka@hotmail.com tai soittaa iltaisin numeroon 044 3472753.

Tarinan kertojan henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyön missään vaiheessa. ■

13.10.2010 VIIKKO SAVO

Kummitusjuttuja kaivataan

Olen valokuvauksen opiskelija Tuire Kurikka Yrkeshögskolan Novias-ta Uusikaarlepyystä ja etsin kummitustarinoita ja urbaaneja legendoja Pohjois-Savon alueelta materiaaliksi opinnäytetyöhönsä.

Urbaanit legendat ja kummitusjutut ovat paikallista varjohistoriaa, jota virallisesti ei ole olemassa historiankirjoissa, mutta jotka tarinoina elävät suusta suuhun, jopa sukupolvilta toisille.

Kuten myytit ja uskon-tokin, myös urbaanit legendat ja kummitusjutut saavat usein alkunsa tragediaisista, rakkaudesta, menetyksestä, syntymästä ja kuolemasta. Aiheessa on mukana myös jotakin mystistä, joka hivelee myös nykyihmisen mielikuvitusta ja jännitystä.

Jos sinulle tulee mieleen tällainen tarina Pohjois-Savon alueelta, voit lähettää sen sähköpostitse 1. marraskuuta mennessä sähköpostiosoitteeseen tuire.kurikka@hotmail.com tai soittaa 044 347 2753, iltaisin.

Tarinankertojan henkilöllisyys ei paljastu opinnäytetyön missään vaiheessa. Tärkein on tarina. Laitathan silti mukaan yhteystietosi mahdollista lisätietojen tarvetta varten.

Ystävällisin terveisin ja kummitusjuttuja odotel-len,

TUIRE KURIKKA

Matti ja Liisa
21.10.2010

9 Svensk sammanfattning

Traditionen med spökhistorier, poesi och muntligt berättande är lång i Norra Savolax. Den första informationen om spökhistorier i Savolax är från 1500-talet. Gammal levande poesi som vi känner till från Kalevala dog ut i början av 1800-talet i Savolax. Efter det levde ännu magi och trollformler i vardagslivet. De gamla berättelserna visar hur människor trodde på jävlar, demoner, spöken, övernaturliga upplevelser och de döda. De inte bara trodde, de levde ned dem.

Spökhistorier fungerar nuförtiden som en spegel för oss. Via spökhistorier kan vi reflektera svår emotion, oro och bearbeta normer. Det som inte är accepterat i samhället och i ett vardagsliv kan vi reflektera till i spökhistorier.

Mitt examensarbete handlar om både gamla och nya spökhistorier i Norra Savolax. Jag har valt med historier både från staden och skogen. Spökhistorierna handlar om tragedi, kärlek, död och övernaturliga händelser. Jag har valt att ta med även urbana legender. Mitt examensarbete handlar och visualiserar inte bara om spökhistorier utan också om tragiska öden.

Min examensprocess började med insamling av spökhistorier från Norra Savolax. Efter det ville jag lokalisera platserna där spökhistorierna hände. Efter lokaliseringen dokumenterade jag platser och illustrerade spöken och figurer. Med hjälp av bildbehandling har jag lagt bilder på varandra och med opacity funktion har jag tagit upp det som har varit viktig i bilden. Mitt mål har varit att göra måleriska och poetiska fotografier inspirerad bl.a av Hugo Simberg, Helene Schjerfbeck och John Bauer.

Min examensarbetsprocess har inte bara varit kulturhistorisk utan också kollektiv. För mig har det varit viktigt att börja från lokalhistoria, men låta projektet växa upp till ett konstnärligt slutresultat. Huvudtanken med examensarbetet har varit att visualisera osynliga saker. Spökhistorier är en del av lokalhistoria som samtidigt finns och inte finns.

Slutresultatet är en visuell fotografiserie med färgbilder. Det är meningen att fotografier och berättelser presenteras tillsammans i ett utställningsutrymme. I boken presenteras fotografier och textdelen tillsammans. Också själva examenstexten är med i samma bok.

Examensarbetet är unikt eftersom det uppdaterar spökhistorier till nutiden både visuellt och med ord. Vad jag vet har ingen gjort något liknande projekt om spökhistorier i Norra Savolax. Projektet blir unikt också med tanke på blandningen av medium och temat.

